

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/156-15>**Никончук В. М.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4425-4283>

Nykonchuk Viktoriia

Private Higher Education Establishment
“Academician Stepan Demianchuk International University
of Economics and Humanities”

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

В статті розглянуто напрями формування системи інституційної підтримки організації наукових досліджень в національній економіці України, визначено її склад та структуру. Розкрито функції та завдання установ, які займаються проблемами державного регулювання освітньої та наукової діяльності. В процесі узагальнення існуючих підходів інституційної підтримки організації наукових досліджень в національній економіці України та провідних індустріальних економік світу, виявлено перспективні напрями розвитку наукової та науково-технічної діяльності. На основі проведених досліджень обґрунтовано роль державної підтримки наукової діяльності. Акцент зроблено на забезпечення координації між органами державної влади, суб'єктами наукової діяльності, бізнесом та громадянським суспільством під час вирішення стратегічних питань розвитку наукової сфери. Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на обґрунтування доцільності створення спеціалізованого органу центральної виконавчої влади у галузі науки і вищої освіти.

Ключові слова: організація наукових досліджень, фінансування наукової діяльності, інституційне забезпечення наукових досліджень, стартап, бізнес-інкубатор.

STATE SUPPORT FOR THE ORGANIZATION OF SCIENTIFIC RESEARCH IN THE NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

The purpose of the study is to determine and improve the scientific basis of state regulation of scientific activity. According to the systematization of the existing system of institutional support for the organization of scientific research in the national economy of Ukraine, today there are at least four institutions that deal with the problems of state regulation of educational and scientific activities. The functions of these institutions are quite similar and often intersect. Moreover, they are not coordinated and not fully subordinated to the Ministry of Education and Science of Ukraine. Summarizing the experience of formation and directions of state institutional support for the organization of research in the national economies of other analyzed countries, it becomes obvious that competitive funding is becoming predominant. In contrast to European and American approaches, Asian national economies focus on problems that already exist in corporations, both national and transnational. The main commercial mechanisms to support the organization of research are licensing agreements, joint venture research and university branches of corporations. In the process of generalization of the existing approaches of institutional support of the organization of scientific researches in the national economy of Ukraine and the leading industrial economies of the world the comparative analysis of schemes of competitive financing of science in Ukraine and other analyzed countries is carried out. The role of capital investments in startups that will provide long-term profits is substantiated. Based on the analysis, it is determined that the support of the organization of scientific research is due to public and private investment through state mechanisms of convergence of science and business. Thus, state support for scientific activities should be aimed at improving coordination between government agencies, research entities, business and civil society in addressing strategic issues of scientific development. Therefore, further research will be aimed at substantiating the feasibility of creating a specialized body of central executive power in the field of science and higher education.

Keywords: organization of scientific research, financing of scientific activity, institutional support of scientific research, startup, business incubator.

JEL classification: I22, I28, F33.

Постановка проблеми. Протягом багатьох століть наука виступає визначальним фактором прогресу суспільства. Роль і значення науки в сучасному світі обумовлює необхідність державної підтримки, створення державою сприятливих умов для провадження наукової діяльності, гарантування прав суб'єктів наукової діяльності, підвищення престижності наукової праці. Одним із дієвих способів впорядкування суспільних відносин у сфері наукової діяльності є державне регу-

лювання, яке передбачає вплив на відповідне суспільне середовище. Організаційні та правові засоби державного регулювання є ширшими, ніж засоби державного управління. Крім того, застосування переважно державного регулювання обумовлене специфікою наукової діяльності, основним принципом якої є свобода наукової творчості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання науки та наукової діяльності розкрито в нау-

кових працях О.І. Дадія, О.І. Жилінської, Ю.М. Капіци, Б.А. Маліцького, А.О. Селіванова, Я.С. Яцківа. Державне регулювання та управління науковою діяльністю викладено в дослідженнях О.С. Кириченко, І.А. Панченко, А.А. Манжула, В.М. Савіщенко, Н.І. Процюк, Н.І. Ясницька. Окремі аспекти вищевказаного питання висвітлюються у працях Н.М. Мироненко, Т.М. Мілової, А.О. Монаска, В.І. Олещенка, І.Л. Сазонець. Однак актуальним залишається систематизація теоретичних розробки, які забезпечать ефективність та якість державного регулювання у сфері наукової діяльності.

Мета статті. Метою дослідження є визначення і вдосконалення наукових засад державного регулювання наукової діяльності, з'ясування існуючих проблем та обґрунтування пропозицій щодо їх вирішення.

Викладення основного матеріалу. На сьогодні наукова складова роботи наукових установ, що знаходяться у сфері управління непрофільних міністерств та інших органів виконавчої влади, є дуже незначною. Такі установи здебільшого виконують обслуговуючі (технічні) функції з розробки нормативно-правової бази, збору та аналізу даних, а їх наукова діяльність проводиться у відриві від аналогічної за профілем діяльності в академічних та університетських наукових установах інших головних розпорядників бюджетних коштів.

Як свідчить систематизація існуючої системи інституційної підтримки організації наукових досліджень в національній економіці України на сьогодні існує що найменше чотири установи, які займаються зазначеною проблематикою. Функції цих установ досить схожі і часто перетинаються. Більше того вони не координуються і повністю не підпорядковуються Міністерству освіти і науки України. Крім цього, в Україні також існує така інституція як Національна академія наук України. НАН України як вища наукова самоврядна організація України здійснює незалежну наукову оцінку проектів стратегічних, прогнозних та програмних документів (доктрин, концепцій, стратегій тощо), а також за дорученням Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та/або з власної ініціативи розробляє пропозиції щодо засад державної наукової і науково-технічної політики, прогнози, інформаційно-аналітичні матеріали, пропозиції, рекомендації щодо суспільно-політичного, соціально-економічного, науково-технічного, інноваційного та гуманітарного розвитку держави, здійснює наукову експертизу проектів законів, державних рішень і програм.

Узагальнюючи досвід формування та напрями державної інституційної підтримки організації наукових досліджень в національних економіках інших аналізованих країн стає очевидним, що конкурентне фінансування стає переважаючим. У цьому зв'язку проведемо порівняльний аналіз схем конкурентного фінансування науки в Україні та інших аналізованих країн.

Так, досвід формування та напрями інституційної підтримки організації наукових досліджень в національній економіці США свідчить, що така підтримка має на меті дифузю інновацій на основі залучення наукових розробок до корпорацій. На відміну від Американського підходу, іншими методологічними підходами користуються інституції в Західній Європі. Узагальнюючи діяльність інституційної підтримки організації наукових досліджень в національній економіці в Захід-

ній Європі, слід визначити, що наукова діяльність, перш за все, детермінована державно-приватною підтримкою, яка базується на національній інноваційній стратегії. Як правило наука фінансується за рахунок приватного капіталу від інвесторів, які прагнуть отримати довгостроковий прибуток. Це, в першу чергу, досягається за рахунок їх власного капіталу власних інвестицій в стартапи, а також шляхом надання послуг підтримки бізнесу і надання «акселерації як послуги» великим корпораціям. Загалом, систематизація стартап-акселераторів за комерційною направленістю в 2019 році представлена на рис. 1.

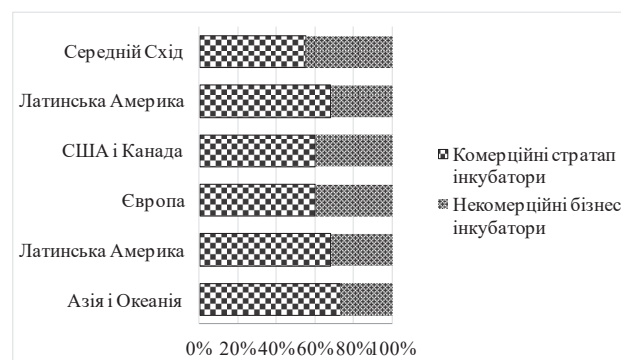

Рис. 1. Географічна характеристика бізнес інкубаторів за комерційною направленістю в 2019 році [1; 7]

Як видно з рисунку, відмінність, функціонування інституційної підтримки організації наукових досліджень в Західній Європі базується саме на тому, що підтримка організації наукових досліджень відбувається за рахунок державного та приватного інвестування через державні механізми конвергенції науки і бізнесу. Слід також відзначити, що їх характерною рисою є системна інтеграція у державно-приватне партнерство на основі рамкових програм розвитку науки. Загалом модель партнерства базується на наступних способах взаємодії: центри, що фінансуються провідними галузями промисловості; спеціальні програми фундаментальних досліджень, які фінансуються державою; формування "spin out" компаній; спеціальні воркшопи [3].

На відміну від Європейського та американського підходів, азіяські національні економіки акцентують увагу на проблемах, які вже існують в корпораціях, як в національних, так і в транснаціональних. Основними комерційними механізмами підтримки організації наукових досліджень є ліцензійні угоди, дослідження спільних підприємств та університетські відділення корпорацій. Як правило, інституційна підтримка організації наукових досліджень в національній економіці є частиною загальної національної інноваційної політики країни, яка базується на трьох рівнях: координація та формування політики, розподіл коштів і управління коштами через окремі програми. Координація дослідницької політики забезпечується Радою з політики в галузі науки і техніки, яка знаходиться в кабінеті міністрів. Розподіл коштів і здійснення політики здійснюється окремими міністерствами. Велика частина державних витрат на НДДКР надається Міністерствам, які координують питання освіти, культури, спорту, науки і техніки. Адміністративний і оперативний рівень фінансування здійснюється через неза-

Таблиця 1

Характеристика моделей інституційної підтримки організації наукових досліджень в національній економіці України та інших аналізованих країн

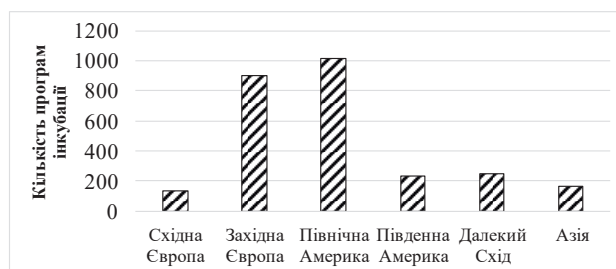
Підходи	Особливості
Український підхід	Фінансування та підтримка ведеться тільки в середині держави: фінансування отримують тільки державні установи, що виконують дослідження на замовлення держави і, як наслідок, комерціалізація таких наукових розробок майже не проводиться.
Європейський підхід	Державно-приватне партнерство на основі рамкових програм розвитку науки система, що фінансуються провідними галузями промисловості; спеціальні програми фундаментальних досліджень, які фінансуються державою; формування "spin out" компаній; спеціальні воркшопи, капітальні проекти, що реалізуються на основі договорів.
Азійський підхід	Основними комерційними механізмами підтримки організації наукових досліджень в азійських національних економіках є укладання ліцензійні угоди, дослідження спільних підприємств та відкриття корпораціями університетських відділення
Американський підхід	Відзначається високим рівнем підготовки спеціалістів, а потім передачу людських ресурсів, їх інтелектуального капіталу до існуючих корпоративних проектів

лежні адміністративні установи, які проводять власні дослідження, або координують програми підтримки дослідників у країні, або у співробітництві з країнами-партнерами. З прагматичної точки зору ця категорія є найбільш важливою. До складу цих незалежних адміністративних установ входять ключові фінансові органи, такі як, наприклад, Японське науково-технічне агентство (JST) і Японське товариство сприяння науці (JSPS), Нова організація розвитку енергетики і промислових технологій (NEDO) при Міністерстві економіки, торгівлі і промисловості (METI). Друга категорія наукових установ – це незалежні дослідницькі установи, що безпосередньо фінансуються такими міністерствами. До таких наукових установ відносяться: Інститут фізико-хімічних досліджень (RIKEN) і Національний інститут матеріалознавства (NIMS), який фінансується MEXT, або Національний інститут передових промислових наук і технологій (AIST), що фінансується METI [2].

Таким чином, азійський підхід, організації наукових досліджень базується саме на державному фінансуванні початкових розробок, але на стадії розробки прототипу, як правило, університети користуються франчайзингом або ліцензіями для подальшої комерціалізації [2]. Це підтверджується географічною структурою стартап-інкубаторів за 2019 р. представлена на рис. 2.

В цілому, порівняльна характеристика інституційної підтримки організації наукових досліджень в національній економіці України та інших аналізованих країн представлено в Таблиці 1.

Аналіз виявив, що національна система базується переважно на державному фінансуванні академії наук України та державних університетів, за допомогою не конкурентних формул. Приватне фінансування існує

Рис. 2. Географічна структура стартап-інкубаторів за 2019 р. [7]

тільки на рівні законодавчих актів. На жаль не вдалося підрахувати кількість бізнес акселераторів та інкубаторів України, так як така статистика не ведеться, проте у порівнянні з аналізованими національними економіками кількість приватних інституцій що займаються комерціалізацією науки мізерна. Українська система підтримки науки має замкнутий характер.

Висновки. Таким чином, державна підтримка наукової діяльності повинна бути спрямована на поліпшення координації між органами державної влади, суб'єктами наукової діяльності, бізнесом та громадянським суспільством під час вирішення стратегічних питань розвитку наукової сфери. Важливим є використання можливостей, отриманих в результаті укладення євроінтеграційних угод. Держава має здійснювати правові, організаційні та економічні заходи для забезпечення інтеграції науки і освіти. Як показали проведені дослідження, існуюча система управління у сфері науки потребує реорганізації. Тому подальші наукові дослідження будуть спрямовані на обґрунтування доцільності створення спеціалізованого органу центральної виконавчої влади у галузі науки і вищої освіти

Список використаних джерел:

1. Eurostat. Your key to European statistics. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
2. Metadata for OECD countries and selected non-member economies. URL: <https://stats.oecd.org/>
3. Statistics is an inherent part of UNCTAD. URL: <https://unctad.org/en/Pages/statistics.aspx>
4. Аналітична довідка про стан розвитку науки і техніки, результати наукової і науково-технічної діяльності за 2018 рік. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/2019/07/12/kmu2018final.pdf>
5. Впровадження базового фінансування науки у вишах. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/bazove-finansuvannya-vishiv-na-nauku-dozvolit-yim-buduvati-dovgostrokovu-doslidnicku-politiku-zastupnik-ministra-maksim-striha-pid-chas-konferenciyi-v-mdu?=&print>
6. Грабовецький Б.С. Методи експертних оцінок: теорія, методологія, напрямки використання : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2010. Т. 171.

7. Дзюбенко О.Л. Напрями удосконалення державного регулювання ринку послуг вищої освіти в Україні. *Право та державне управління*. 2017. № 2 (27). С. 143–149. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2017/25.pdf
8. Касич А.О. Особливості фінансування вищої освіти в Україні та інших країнах світу. *Ефективна економіка*. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2587>
9. Кириченко О.С. Формування системи механізмів та інструментів державного регулювання інвестиційно-інноваційного забезпечення модернізації промисловості: теоретико-методичний аспект. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 3 (1). С. 54–59.
10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
11. Панченко І.А. Фінансування наукової діяльності як необхідна умова інноваційного розвитку держави. *Всеукраїнський науково-виробничий журнал: Сталій розвиток економіки*. 2011. № 7. С. 45–50.
12. Пасічник Ю.В. Фінансове забезпечення розвитку наукового потенціалу України. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 2. С. 222–235.

References:

1. Eurostat. Your key to European statistics. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
2. Metadata for OECD countries and selected non-member economies. Available at: <https://stats.oecd.org/>
3. Statistics is an inherent part of UNCTAD. Available at: <https://unctad.org/en/Pages/statistics.aspx>
4. Analytical information on the state of development of science and technology, the results of scientific and scientific-technical activities for 2018 (2019). Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/2019/07/12/kmu-2018final.pdf> (12 July 2019)
5. Implementation of basic funding for science in universities (2018). Available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/bazove-finansuvannya-vishiv-na-nauku-dozvolit-yim-buduvati-dovgostrokovu-doslidnicku-politiku-deputy-minister-maksim-striha-pid-chas-konferenciyi-v-mdu? = print> (23 April 2018)
6. Grabovetsky B.E. (2010) Methods of expert assessments: theory, methodology, areas of use. Vinnytsia: VNTU, p. 171. (in Ukrainian)
7. Dziubenko O.L. (2017) Areas of improvement of the state regulation of the market of higher education services in Ukraine. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, vol. 2 (27), pp. 143–149.
8. Kasych A.O. (2013) Peculiarities of financing higher education in Ukraine and other countries of the world. *Efficient economy*. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2587>
9. Kirichenko O.S. (2019) Formation of the system of mechanisms and tools of state regulation of investment and innovation support of industrial modernization: theoretical and methodological aspect. *Problems of the system approach in economics*, vol. 3 (1), pp. 54–59.
10. National strategy for the development of education in Ukraine for the period up to 2021 (2013). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
11. Panchenko I.A. (2011) Financing of scientific activity as a necessary condition for innovative development of the state. *All-Ukrainian Research and Production Journal: Sustainable Economic Development*, vol. 7, pp. 45–50.
12. Pasichnyk Yu.V. (2011) Financial support for the development of scientific potential of Ukraine. *Collection of scientific works of the National University of the State Tax Service of Ukraine*, vol. 2, pp. 222–235.